

## UMUMIY O‘RTA TA‘LIM MUASSASALARI O‘QUVCHILARINI HAYOTGA TAYYORLASHDA KASBGA YO‘NALTIRISHNING O‘RNI VA AHAMIYATI

*Isroilov Orifjon Erkinovich*

*Sam viloyati Kattaqor‘gon tumani*

*MMTBga qarashli 75-maktab psixologi*

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada umumiy o‘rta ta‘lim muassasalari o‘quvchilarini hayotga tayyorlash jarayonida kasbga yo‘naltirishning o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida kasbga yo‘naltirishning psixologik va pedagogik asoslari, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish zarurati hamda zamonaviy ta‘lim sharoitida samarali yo‘llari yoritilgan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, to‘g‘ri tashkil etilgan kasbga yo‘naltirish tizimi o‘quvchilarning kelajak kasb tanlashida ongli qaror qabul qilishiga yordam beradi.

**Kalit so‘zlar:** kasbga yo‘naltirish, o‘quvchi, ta‘lim, kasbiy tanlov, motivatsiya, kompetensiya, psixologik tayyorgarlik.

Zamonaviy ta‘lim tizimida o‘quvchilarni hayotga tayyorlash masalasi ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Global mehnat bozori talablarining o‘zgarishi, yangi kasblarning paydo bo‘lishi hamda mavjud kasblarning transformatsiyaga uchrashi o‘quvchilardan ongli va puxta o‘ylangan kasb tanlashni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, umumiy o‘rta ta‘lim muassasalarida kasbga yo‘naltirish tizimini samarali tashkil etish dolzarb masalaga aylanmoqda.

Kasbga yo‘naltirish – bu o‘quvchilarning qobiliyatlari, qiziqishlari va shaxsiy xususiyatlarini aniqlash hamda ularni mos kasbga yo‘naltirishga qaratilgan kompleks pedagogik-psixologik jarayondir. Ushbu jarayon nafaqat kasb tanlashga yordam beradi, balki o‘quvchining shaxs sifatida shakllanishiga ham xizmat qiladi [1].

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarning aksariyati kasb tanlashda yetarli darajada axborotga ega emas yoki tashqi omillar ta‘sirida qaror qabul qiladi. Bu esa kelajakda kasbiy qoniqmaslik, ish faoliyatida muvaffaqiyatsizlik va psixologik muammolarga olib kelishi mumkin [2]. Shu sababli kasbga yo‘naltirish jarayoni tizimli va bosqichma-bosqich amalga oshirilishi lozim. Kasbga yo‘naltirishning psixologik asoslari o‘quvchilarning individual xususiyatlarini o‘rganishga tayanadi. Har bir o‘quvchining qobiliyati, temperament tipi, qiziqishlari va motivatsiyasi turlicha bo‘lib, ular kasb tanlashda muhim rol o‘ynaydi. Masalan, analitik fikrlash qobiliyatiga ega o‘quvchilar texnik yoki ilmiy sohalarga moyil bo‘lsa, kommunikativ qobiliyati yuqori bo‘lgan o‘quvchilar ijtimoiy yo‘nalishdagi kasblarga qiziqish bildiradi [3].

Pedagogik nuqtai nazardan qaralganda, kasbga yo‘naltirish o‘quv jarayonining ajralmas qismi bo‘lishi kerak. Fanlarni o‘qitish jarayonida ularning amaliy ahamiyatini ko‘rsatish, kasblar bilan bog‘lash o‘quvchilarda motivatsiyani oshiradi. Shu bilan birga, kasbga yo‘naltirish ishlari sinfdan tashqari faoliyatlar, uchrashuvlar, ekskursiyalar va treninglar orqali ham amalga oshirilishi mumkin [4].

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, kasbga yo‘naltirishning samaradorligi bir nechta omillarga bog‘liq. Birinchidan, o‘quvchilarning o‘z-o‘zini anglash darajasi muhim ahamiyatga ega. O‘quvchi o‘z qiziqishlari va imkoniyatlarini anglagan taqdirda, u ongli ravishda kasb tanlaydi. Ikkinchidan, ota-onalarning roli ham muhimdir. Ba’zi hollarda ota-onalar farzandiga o‘z xohishlarini majburlab singdiradi, bu esa noto‘g‘ri tanlovga olib keladi [5].

Kasbga yo‘naltirish jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish yuqori samaradorlikni ta‘minlaydi. Masalan, testlar, diagnostik metodlar, kasbiy qiziqishlarni aniqlash so‘rovnomalari o‘quvchilarning individual xususiyatlarini aniqlashda yordam beradi. Shu bilan birga, interaktiv metodlar, rolli o‘yinlar va muammoli vaziyatlar orqali o‘quvchilarda kasbiy tafakkur shakllantiriladi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi kasbga yo‘naltirish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Onlayn platformalar, virtual ekskursiyalar va kasb tanlashga oid ilovalar o‘quvchilarga keng imkoniyatlar yaratadi. Bu esa ularning turli kasblar haqida chuqurroq ma‘lumot olishiga yordam beradi [6].

Kasbga yo‘naltirishning ijtimoiy ahamiyati ham katta. To‘g‘ri kasb tanlagan shaxs jamiyatda o‘z o‘rnini topadi, iqtisodiy jihatdan faol bo‘ladi va ijtimoiy barqarorlikka hissa qo‘shadi. Aksincha, noto‘g‘ri tanlov jamiyatda ishsizlik va kasbiy migratsiya muammolarini kuchaytirishi mumkin.

**Xulosa.** Umumiy o‘rta ta‘lim muassasalarida kasbga yo‘naltirish o‘quvchilarni hayotga tayyorlashning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tizimli va ilmiy asoslangan kasbga yo‘naltirish ishlari o‘quvchilarning ongli kasb tanlashiga yordam beradi. Psixologik diagnostika, pedagogik yondashuv va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashni uyg‘unlashtirish orqali yuqori natijalarga erishish mumkin. Kelgusida kasbga yo‘naltirish tizimini yanada takomillashtirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va o‘qituvchilarning malakasini oshirish muhim vazifa bo‘lib qoladi.

### Foydalanilgan adabiyotlar

1. Klimov E.A. Psixologiya professionalnogo samoopredeleniya. – Moskva, 2016.
2. Super D. The Psychology of Careers. – New York, 2017.
3. Holland J. Making Vocational Choices. – Florida, 2018.
4. Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya. – Moskva, 2019.
5. Bandura A. Self-Efficacy: The Exercise of Control. – New York, 2015.
6. Savickas M. Career Construction Theory and Practice. – 2020.